

ISSAI 20

Առաջին քարտեզագրված ինստիտուտների միջազգային ստանդարտները (ISSAI) մշակվել են Առաջին քարտեզագրված ինստիտուտների միջազգային կազմակերպության (INTOSAI) կողմից: Հավելյալ տեղեկությունների համար այցելեք www.issai.org վեբկայքը:

INTOSAI

Թափանցիկության և հաշվետվողականության սկզբունքներ

INTOSAI ՍՏԱՆԴԱՐՏՆԵՐԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

PSC- Ի ՔԱՐՏՈՒՂԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

RIGSREVISIONEN • LANDGREVEN 4 • P.O. ՓՈՍՏԱՐԿՂ 9009 • 1022 ԿՈՊԵՆՀԱԳԵՆ • ԴԱՆԻԱ
ՀԵՌ՝ +45 3392 8400 • ՖԱՔՍ՝ +45 331 1 0415 • ԷԼ.ՀԱՍՑԵ՝ INFO@RIGSREVISIONEN.DK

INTOSAI



INTOSAI ԳԼԽԱՎՈՐ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐՈՒԹՅՈՒՆ- RECHNUNGSHOF
(ԱՎԱՏՐԻԱՅԻ ՀԱՇՎԻՉ ԴԱՏԱՐԱՆ)

DAMPFSCHIFFSTRASSE 2

A-1033 ՎԻԵՆՆԱ

ԱՎԱՏՐԻԱ

ՀԵՌ՝ ++43 (1) 711 71 • ՖԱՔՍ՝ ++43 (1) 718 09 69

ԷԼ. ՀԱՍՑԵ՝ INTOSAI@RECHNUNGSHOF.GV.AT,

ՎԵԲԿԱՅԲ՝ [HTTP://WWW.INTOSAI.ORG](http://www.intosai.org)

Ներածություն

Նպատակը և խնդիրները

Սույն փաստաթղթի նպատակն է խրախուսել թափանցիկության և հաշվետվողականության սկզբունքները SAI-ների շրջանում՝ աջակցել վերջիններիս կողմից կառավարման և հմտությունների հարցերում սեփական օրինակով առաջնորդումը: SAI-ներից յուրաքանչյուրը կազմում է իր երկրի ընդհանուր իրավական և սահմանադրական համակարգի մի մասը և հաշվետու է օրենսդիր մարմինին և հանրությանը: SAI-ները նաև պատասխանատու են իրենց աշխատանքների շրջանակի պլանավորման և իրականացման, ինչպես նաև համապատասխան մեթոդաբանությունների և ստանդարտների օգտագործման համար: Վերջինս կհավաստի նրանց կողմից հասարակական գործունեության նկատմամբ հաշվետվողականության և թափանցիկության խրախուսումը, իրավական մանդատին համապատասխանությունը և պարտականությունների լիարժեք և անաչառ կերպով կատարումը:

Բոլոր SAI-ների հիմնական մարտահրավերն է նպաստել հասարակության, այդ թվում՝ հանրության և իշխանությունների շրջանում SAI-ների դերի և խնդիրների ավելի լավ ընկալմանը: Համաձայն իրենց մանդատների և կառավարման իրավական շրջանակների՝ SAI-ների մասին տեղեկատվությունը պետք է լինի հեշտորեն հասանելի և տեղին: Նրանց աշխատանքային գործընթացները, գործունեությունը և արդյունքները պետք է թափանցիկ լինեն: Նրանք պետք է նաև բաց կերպով հաղորդակցվեն լրատվամիջոցների և այլ շահագրգիռ կողմերի հետ, ինչպես նաև տեսանելի լինեն հասարակական հարթակում:

Սույն փաստաթուղթը ամրագրված է Աուդիտի բարձրագույն ինստիտուտների միջազգային ստանդարտներում (ISSAI-ներ)՝ որպես անբաժանելի մաս, իսկ սկզբունքները նախատեսված է կիրառել մյուս ISSAI-ների հետ համահունչ:

SAI-ները գործում են տարբեր մանդատներով և մոդելներով: Այս սկզբունքները չեն կարող լինել հավասարապես կիրառելի բոլոր SAI-ներ համար, սակայն դրանք նախատեսված են ուղղորդելու SAI-ներին հասնել թափանցիկության և հաշվետվողականության համընդհանուր նպատակին:

Հաշվետվողականություն և թափանցիկություն հասկացությունները

Օրենքի գերակայությունը և ժողովրդավարությունն անկախ և հաշվետու պետական աուդիտի անհրաժեշտ հիմքերն են, որոնք ծառայում են որպես Լիմայի հռչակագրի հենասյուներ: SAI-

ների անկախությունը, հաշվետվողականությունը և թափանցիկությունը ժողովրդավարության կարևոր նախադրյալներ են՝ հիմնված օրենքի գերակայության վրա, և հնարավորություն են տալիս SAI-ներին առաջնորդել իրենց օրինակով և բարձրացնել վստահությունը:

Հաշվետվողականությունը և թափանցիկությունը լավ կառավարման (good governance) երկու կարևորագույն տարրերն են: Թափանցիկությունը հզոր ուժ է, որը հետևողականորեն կիրառելու դեպքում կարող է օգնել կորուստների դեմ պայքարին, բարելավել կառավարումը և նպաստել հաշվետվողականությանը:

Հաշվետվողականություն և թափանցիկություն հասկացությունները հեշտ չէ միմյանցից տարանջատել. դրանք երկուսն էլ ընդգրկում են բազմաթիվ նմանատիպ գործողություններ, օրինակ, հանրային հաշվետվողականություն:

Հաշվետվողականություն հասկացությունը վերաբերում է իրավական և հաշվետվությունների տրամադրման շրջանակին, կազմակերպական կառուցվածքին, ռազմավարությանը, ընթացակարգերին և գործողություններին, որոնք հավաստում են, որ.

- SAI-ները կատարում են իրենց աուդիտորական մանդատին առնչվող իրավական պարտավորությունները և, իրենց բյուջեի շրջանակում, պահանջվող հաշվետվողականությունը:

- SAI-ները գնահատում և վերահսկում են իրենց սեփական կատարողականը, ինչպես նաև՝ իրենց աուդիտի ազդեցությունը:

- SAI-ները հաշվետվություն են ներկայացնում հանրային միջոցների օգտագործման օրինականության և արդյունավետության, այդ թվում՝ իրենց սեփական գործողությունների, գործունեության ու ռեսուրսների օգտագործման վերաբերյալ:

- SAI-ի ղեկավարը, անդամները (կոլեգիալ մարմինների դեպքում) և SAI-ի անձնակազմը կարող են պատասխանատվության ենթարկվել իրենց գործողությունների համար:

Թափանցիկություն հասկացությունը վերաբերում է SAI-ի՝ իր կարգավիճակի, մանդատի, ռազմավարության, գործունեության, ֆինանսական կառավարման, գործողությունների և կատարողականի մասին ժամանակին, անաչառ, հստակ և պատշաճ հանրային հաշվետվողականությանը: Բացի այդ, այն ներառում է աուդիտի բացահայտումների ու եզրակացությունների առումով հանրային հաշվետվողականության պարտավորությունը և SAI-ի մասին տեղեկատվության հասանելիությունը հանրության համար:

Սկզբունքներ

Սկզբունք 1

SAI-ներն իրենց պարտականություններն իրականացնում են օրենքի շրջանակներում, որն ապահովում է հաշվետվողականություն և թափանցիկություն:

- SAI-ները պետք է առաջնորդվեն օրենքներով և կանոնակարգերով, որոնց շրջանակներում սահմանված կլինի պատասխանատվությունը և հաշվետվողականությունը:
- SAI-ների օրենսդրությունը և կանոնակարգերը, ընդհանուր առմամբ, կարգավորում են (1) աուդիտորական մարմինը, նրա իրավասությունները և պարտականությունները, (2) SAI-ի ղեկավարի և կոլեգիալ մարմնի անդամների նշանակման և ազատման պայմանները, (3) SAI-ի գործառնական և ֆինանսական կառավարման պահանջները, (4) աուդիտորական հաշվետվությունների ժամանակին հրապարակումը, (5) SAI-ի գործունեության հսկողությունը և (6) հավասարակշռությունը տեղեկատվության նկատմամբ հանրության հասանելիության, աուդիտորական ապացույցների գաղտնիության և SAI-ի վերաբերյալ այլ տեղեկատվության միջև:

Սկզբունք 2

SAI-ները հրապարակում են իրենց մանդատը, պարտականությունները, առաքելությունը և ռազմավարությունը:

- SAI-ները հանրության համար հասանելի են դարձնում իրենց մանդատը, առաքելությունը, կազմակերպական տվյալները, ռազմավարությունը և հարաբերությունները տարբեր շահագրգիռ կողմերի, այդ թվում՝ օրենսդիր և գործադիր մարմինների հետ:
- SAI-ի ղեկավարի և կոլեգիալ մարմնի անդամների նշանակման, վերանշանակման, ազատման և թոշակի անցնելու մասին տվյալները հրապարակվում ին են:
- SAI-ների համար խրախուսելի է իրենց մանդատի, պարտականությունների, առաքելության, ռազմավարության և գործունեության մասին հիմնական տեղեկատվության հրապարակումը, ի լրումն իրենց պետական լեզվի, նաև INTOSAI-ի պաշտոնական լեզուներից մեկով:

Սկզբունք 3

SAI-ներն ընդունում են աուդիտի ստանդարտներ, ընթացակարգեր և մեթոդներ, որոնք անկողմնակալ են և թափանցիկ:

- SAI-ներն ընդունում են ստանդարտներ և մեթոդաբանություններ, որոնք համապատասխանում են ISSAI-ներում ամփոփված INTOSAI-ի աուդիտի հիմնարար սկզբունքներին:

- SAI-ները տեղեկացնում են գործող ստանդարտների և մեթոդաբանությունների մասին և որքանով է իրենց գործունեությունը համապատասխանում դրանց:
- SAI-ները իրենց մանդատի շրջանակներում տեղեկացնում են աուդիտի գործունեության շրջանակի մասին, որն իրականացնում են ռիսկերի գնահատման ու պլանավորման գործընթացների հիման վրա:
- SAI-ները աուդիտի ենթարկվող կազմակերպությանը տեղեկացնում են, թե որ չափանիշների վրա են հիմնվելու իրենց եզակացությունները:
- SAI-ները աուդիտի ենթարկվող մարմինն տեղեկացնում են աուդիտի նպատակների, մեթոդաբանության և հայտնաբերված թերությունների մասին:
- SAI-ների աուդիտի ընթացքում հայտնաբերված թերությունները ենթակա են անցնելու աուդիտի ենթարկված մարմնի կողմից մեկնաբանությունների, իսկ առաջարկությունները՝ քննարկումների և համապատասխան արձագանքների ստացման ընթացակարգեր:
- SAI-ներն ունեն հետհսկողական (follow-up) արդյունավետ մեխանիզմներ և հաշվետու են իրենց առաջարկությունների համար, ինչը երաշխավորում է, որ աուդիտի ենթարկված մարմինները պատշաճ կերպով արձագանքեն իրենց, ինչպես նաև օրենսդիր մարմնի կողմից արված դիտարկումներին և առաջարկություններին (Անկախության մասին՝ ISSAI-ի 10, սկզբունք 7):
- SAI-ների հետհսկողական ընթացակարգերը թույլ են տալիս աուդիտի ենթարկված մարմինն ներկայացնելու տեղեկատվություն ձեռնարկված ուղղիչ գործողությունների մասին կամ գործողություններ չձեռնարկելու վերաբերյալ պարզաբանումներ:
- SAI-ները պետք է ներդնեն իրենց աուդիտի գործունեության և հաշվետվողականության որակի ապահովման համար պատշաճ համակարգ և այդ համակարգը պարբերաբար ենթարկեն անկախ գնահատման:

Սկզբունք 4

SAI-ները կիրառում են օրինավորության և էթիկայի բարձր ստանդարտներ անձնակազմի բոլոր օղակների համար:

- SAI-ներն ունեն էթիկայի կանոններ կամ կանոնադրություններ, քաղաքականություններ և հմտություններ, որոնք համապատասխանեցված են ISSAI-ների շրջանակում մշակված էթիկայի կանոններին (ISSAI 30):
- SAI-ները կանխարգելում են ներքին շահերի բխումը, կոռուպցիան և ապահովում են իրենց գործողությունների թափանցիկությունն ու օրինականությունը:
- SAI-ներն ակտիվորեն խթանում են վարքագծի կանոնների պահպանումը կազմակերպությունում:

- Աուդիտորներին, դատավորներին (դատական մոդելի դեպքում), քաղաքացիական ծառայողներին ուղղված էթիկայի պահանջները և պարտավորությունները հրապարակված են:

Սկզբունք 5

SAI-ներն ապահովում են հաշվետվողականության և թափանցիկության սկզբունքների պահպանումը իրենց աշխատանքի արտապատվիրման (outsourcing) ժամանակ:

- SAI-ները պետք է հավաստիանան, որ այլ կազմակերպության կողմից իրականացվելիք գործունեության պայմանագրերը չեն խախտում հաշվետվողականության և թափանցիկության այս սկզբունքները:
- Փորձաքննության և աուդիտի աշխատանքների հանձնումը հանրային կամ մասնավոր արտաքին կազմակերպությունների գտնվում է SAI-ի պատասխանատվության ներքո և ենթակա է էթիկայի կանոններին (հատկապես շահերի բախման ժամանակ) և այլ քաղաքականությունների պահպանման բոլորնապարտության և անկախության երաշխավորման նպատակով:

Սկզբունք 6

SAI-ներն իրենց գործառույթներն իրականացնելիս առաջնորդվում են տնտեսման, ծախսային և նպատակային արդյունավետության սկզբունքներով, ինչպես նաև օրենքների և կանոնակարգերի համաձայն և հրապարակայնորեն զեկուցում դրա մասին:

- SAI-ները կիրառում են կառավարման ողջամիտ պրակտիկա, այդ թվում՝ պատշաճ ներքին հսկողություն իրենց ֆինանսական կառավարման և գործարքների նկատմամբ: Սա կարող է ներառել ներքին աուդիտներ և այլ միջոցառումներ, որոնք նկարագրված են INTOSAI GOV 9100 ստանդարտում:
- SAI-ների ֆինանսական հաշվետվությունները հրապարակվում են և ենթակա են արտաքին անկախ աուդիտի կամ խորհրդարանի կողմից ուսումնասիրման:
- SAI-ները գնահատում և հաշվետվություններ են ներկայացնում բոլոր ոլորտներում իրենց գործողությունների և կատարողականի վերաբերյալ, ինչպես օրինակ՝ ֆինանսական աուդիտի, համապատասխանության աուդիտի, դատական գործունեության (այն SAI-ները, որոնք հանդիսանում են դատարաններ), կատարողականի աուդիտի, ծրագրի գնահատման և կառավարության գործունեության վերաբերյալ եզրակացությունների դեպքում:
- SAI-ները իրենց առաքելությունն իրականացնելու և պարտականությունները կատարելու համար սահմանում են անհրաժեշտ հմտությունների և կարողությունների չափանիշներ և զարգացնում դրանք:

- SAI-ները հրապարակում են իրենց ընդհանուր բյուջեն և զեկուցում իրենց ֆինանսական ռեսուրսների ծագման (խորհրդարանի կողմից հատկացում, ընդհանուր բյուջե, ֆինանսների նախարարություն, գերատեսչություններ, տուրքեր) և օգտագործման մասին:
- SAI-ները չափում և զեկուցում են իրենց միջոցների օգտագործման արդյունավետության և էֆեկտիվության մասին:
- SAI-ները կարող են օգտվել աուդիտի հանձնաժողովներից, որոնք մեծամասամբ կազմված են անկախ անդամներից և տրամադրում են տեղեկություններ իրենց ֆինանսական կառավարման և հաշվետվողականության գործընթացների վերաբերյալ:
- SAI-ները կարող են կիրառել կատարողականի ցուցանիշներ՝ գնահատելու աուդիտորական աշխատանքի արժեքը խորհրդարանի, քաղաքացիների և այլ շահագրգիռ կողմերի համար:
- SAI-ներն արտաքին աղբյուրներից ստացված տեղեկատվության միջոցով հետևում են իրենց հանրային տեսանելիությանը (public visibility) և վերջնական արդյունքներին:

Սկզբունք 7

SAI-ները հրապարակային հաշվետվություն են ներկայացնում իրենց աուդիտների արդյունքների և կառավարության ընդհանուր գործունեության վերաբերյալ իրենց եզրակացությունների մասին:

- SAI-ները հրապարակում են աուդիտների արդյունքում մշակված եզրակացություններն ու առաջարկությունները, եթե դրանք չեն համարվում գաղտնի՝ հատուկ օրենքներով և կանոնակարգերով:
- SAI-ները զեկուցում են իրենց առաջարկությունների մասով ձեռնարկված միջոցառումների մասին:
- Դատարաններ հանդիսացող SAI-ները զեկուցում են պատժամիջոցների և տուգանքների մասին, որոնք կիրառվում են հաշվապահների կամ ղեկավարների նկատմամբ:
- SAI-ները նաև հրապարակայնորեն հաշվետվություն են ներկայացնում աուդիտի վերջնական ընդհանուր արդյունքների մասին, օրինակ, կառավարության բյուջեի կատարման, ֆինանսական վիճակի և գործառնությունների, ֆինանսական կառավարման ընդհանուր գործընթացի և, եթե նախատեսված է իրենց իրավական համակարգով, մասնագիտական կարողությունների մասին:
- SAI-ներն ամուր հարաբերություններ են պահպանում համապատասխան խորհրդարանական հանձնաժողովների հետ՝ օգնելու նրանց ավելի լավ ընկալել աուդիտորական հաշվետվություններն ու եզրակացությունները և ձեռնարկել համապատասխան գործողություններ:

Սկզբունք 8

SAI-ները ժամանակին և համակողմանիորեն տեղեկացնում են իրենց գործունեության և աուդիտի արդյունքների մասին լրատվամիջոցների, վեբկայքերի և այլ միջոցներով:

- SAI-ները բաց կերպով հաղորդակցվում են լրատվամիջոցների կամ այլ հետաքրքրված կողմերի հետ իրենց գործողությունների և աուդիտի արդյունքների վերաբերյալ և տեսանելի են հասարակական դաշտում:
- SAI-ները խրախուսում են հասարակական և մասնագիտական հետաքրքրության ձևավորումն իրենց առավել կարևոր եզրակացությունների նկատմամբ:
- Աուդիտորական հաշվետվությունների և դատական որոշումների ամփոփագրերը հասանելի են INTOSAI-ի պաշտոնական լեզուներից մեկով՝ ի լրումն տվյալ երկրի լեզվի (ուների):
- SAI-ները նախաձեռնում և իրականացնում են աուդիտներ և ժամանակին պատրաստում համապատասխան հաշվետվություններ: Թափանցիկությունը և հաշվետվողականությունն էլ ավելի կընդարձակվի, եթե աուդիտորական աշխատանքը և հասանելի տեղեկատվությունը հնացած չեն:
- SAI-ի հաշվետվությունները հասանելի և հասկանալի են հանրության լայն շերտերին տարբեր միջոցներով (օրինակ, ամփոփագրեր, գրաֆիկաներ, վիդեո-ներկայացումներ, մամլո հաղորդագրություններ):

Սկզբունք 9

SAI-ներն օգտվում են արտաքին և անկախ խորհրդատվությունից՝ իրենց աշխատանքի որակի և վստահելիության բարձրացման նպատակով:

- SAI-ները համապատասխանում են ISSAI-ներին և ձգտում են շարունակական ուսուցման՝ օգտագործելով արտաքին աղբյուրների ուղղորդումը և փորձագիտությունը:
- SAI-ները կարող են պատվիրել արտաքին անկախ գնահատում իրենց գործարքների և ստանդարտների իրականացման մասով: Այս նպատակով նրանք կարող են կիրառել գործընկեր-աուդիտորների կողմից գնահատումների (peer reviews) տարբերակը:
- SAI-ները կարող են օգտվել արտաքին փորձագետների ծառայությունից անկախ փորձագիտական խորհրդատվություն ստանալու նպատակով, այդ թվում՝ աուդիտներին առնչվող տեխնիկական խորհրդատվություն:
- SAI-ները հրապարակայնորեն զեկուցում են գործընկեր-աուդիտորների վերանայումների և արտաքին անկախ գնահատումների արդյունքները:
- SAI-ները կարող են օգուտներ ստանալ համատեղ կամ զուգահեռ աուդիտներից:
- Իրենց աշխատանքի որակը բարձրացնելով՝ SAI-ները կարող են նպաստել իրենց ֆինանսական կառավարման մասնագիտական կարողությունների բարելավմանը: